

מרכז אליאנס ללימודים איראניים

מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה

BeeHive

השיח ברשתות החברתיות במזה"ת

עורכים: ד"ר הראל חורב, סמדר שאול

כרך 7 גיליון 3, מרץ 2019

תוכן העניינים

- 3 התגובות לפיגוע בניו זילנד בראי ארגוני ג'האד עולמי
- 7 ארדואן שלף את קלף הדת כדי להשיג ניצחון בקלפי, אך הפעם ללא הצלחה
- 10 "אנו רוצים לחיות" – המרי העממי ברצועת עזה בראי הרשתות החברתיות

דבר העורכים

הדסק לחקר רשתות ע"ש דורון הלפרן שמח להגיש לכם את גיליון מרץ של ביהייב. בראשית הגיליון נציג את הקריאות לנקמה מטעם ארגונים וקבוצות ג'האדיסטיות, ובראשם אל קאעדה ודאע"ש, על מתקפת הירי נגד מוסלמים בשני מסגדים בעיר קרייסטצ'רץ' בניו זילנד; נבחן כיצד הסיט נשיא טורקיה רג'פ טאיפ ארדואן את השיח הציבורי לקראת הבחירות המקומיות במדינה לסוגיה הדתית על מנת להגדיל את הסיכויים להצלחת המחנה הלאומני, שהסתיים בתבוסתו בערים איסטנבול ואנקרה; ונסיים במחאה הציבורית בעזה על רקע המצוקה הכלכלית הגוברת, שהחלה במהומות במספר מוקדים לאורך הרצועה שדוכאו באלימות בידי חמאס, ונמשכת באינטנסיביות במרחב הרשתי.

קריאה מהנה!

התגובות לפיגוע בניו זילנד בראי ארגוני ג'האד עולמי

ד"ר אריאל קוך

בשעות אחר הצהריים של ה-15 במרץ, בזמן תפילות יום השישי, ברנטון טרנט, אוסטרלי בן 28, רצח 50 מתפללים בשני מסגדים שונים בעיר קרייסטצ'רץ בניו זילנד ופצע עשרות מתפללים נוספים. טרנט השתמש במצלמת גו-פרו לתיעוד הירי שאותו העביר בשידור חי בפייסבוק. לצד תגובות הזעזוע שעוררה המתקפה בקרב מוסלמים ולא-מוסלמים ברחבי העולם, בלטו תגובות מצד קבוצות וארגונים אסלאמיסטים ובראשם אלקאעדה ודאע"ש, הקוראים לנקום בניו זילנד שלא הייתה עד כה בחזית המאבק בטרור העולמי.

במנשר בן שבעים וארבעה עמודים שהפיץ טרנט בחשבונותיו בפייסבוק ובטוויטר, פירט את המניעים שהובילוהו לביצוע הירי. במנשר, התייחס טרנט לשאיפתו לעצור את תהליך האסלאמיזציה של ארצות המערב הלבן, כהגדרתו, שנוצר כתוצאה משיעור הילודה המוסלמי הגבוה ובשל "השואה הלבנה" – לכאורה תהליך של "החלפת האוכלוסייה הלבנה" במדינות המערב באוכלוסיית מהגרים, בפרט מוסלמים; שני נושאים הנמצאים במרכז השיח של חוגים לאומניים במערב, לרבות חוגים נאו-נאציים. טרנט אף ציין את שמם של מספר מפגעים לאומנים לבנים ששימשו עבורו מקורות השראה למעשה וכוללים את אלכסנדר ביסונט שביצע את הטבח במסגד בקוויבק שבקנדה בינואר 2017; דילן רוף שרצח תשעה מתפללים בכנסייה בדרום קרולינה ביוני אותה השנה; לוקה טראיני שרצח שישה מהגרים אפריקאים בעיר מְ'רִטָה באיטליה בפברואר 2018; ואנדרס בריוויק, לאומן נורבגי שטבח בעשרות בני נוער ופוצץ מכונית תופת מול הפרלמנט באוסלו, שלדברי טרנט השפיע עליו במיוחד ואף העניק לו את ברכתו למעשה. לצד המנשר, הפיץ טרנט תמונות של ציוד קרבי שהכיל רובים, מחסניות ואפוד קרב שעוטרו במסרים אנטי-מוסלמיים. אלה כללו את אזכור השנים "732" המתייחס לשנה שבה התרחש קרב טור שבו עצר המלך קרל מרטל את החילות המוסלמים שפלשו לצרפת ו-"1683" המתייחס לשנה שבה נערך "קרב וינה" שבו ניצחו כוחות נוצריים את העוסמאנים שצרו על העיר, כמו גם שמות של אבירים ומלכים נוצרים מרחבי אירופה שלחמו באימפריה העוסמאנית במהלך ניסיונותיה להרחיב את שליטתה ביבשת.

מיד עם היוודע דבר הטבח, פרסמו תנועות הטאליבן בפקיסטן ובאפגניסטן הודעות גינוי למתקפה, כאשר האחרונה אף דרשה מממשלת ניו זילנד "למנוע הישנותן של תקריות שכאלו", לחקור את "שורש הסיבה של [להתרחשות] טרור שכזה", ולהעניש בחומרה את האחראים.¹ הודעות אלו תורגמו לבנגלית והופצו בפלטפורמות שונות של שלוחות אל-קאעדה בתת היבשת ההודית הכוללת מספר ארגונים בנגלים,² כנראה בשל העובדה כי בין הקורבנות נמצאו חמישה ממוצא בנגלי.³ תגובה נוספת התקבלה מטעם ארגון אל-

שבאב אל-מג'אהדין, מיליציה סומלית המזוהה עם אל-קאעדה, באתר "שהאדה ניוז" בערבית, הנחשב לפלטפורמת ההפצה העיקרית של הארגון. דובר הארגון, מחמוד עלי ראג'י, גינה את הפיגוע וטען כי הטבח מצביע על מגמה רחבה יותר של אסלאמופוביה במערב ומשמש הוכחה מובהקת למלחמה "הצלבנית" נגד המוסלמים. הוא איים כי המוסלמים ינקמו על המתקפה: "מועד העונש יגיע במוקדם או במאוחר". ראג'י אף קרא למוסלמים במערב להתעורר מ"התרדמת שלהם" ולהכיר בכך שאין להם עתיד במערב מאחר והם נמצאים בתוך "גוב הזאבים" ואינם בטוחים. ראג'י קרא למוסלמים לשוב למדינותיהם ולהשתתף בשחרורן מהאויב, ורק לאחר מכן יוכלו לחיות "בחירות מוחלטת תחת צל השריעה והחוק האסלאמי".⁴

הודעת הגינוי מטעם דובר ארגון אל-שבאב אל-מג'אהדין, מחמוד עלי ראג'י, כשברקע תמונת אחד הרובים שהיו השייכים למפגע ברנטון טרנט, בצירוף תרגום והסברים בערבית אודות התכנים המוצגים על גבי כלי הנשק

הודעה דומה הופצה מטעם זרועות המדיה הרשמיות של אל-קאעדה באזור המגרב שבצפון-מערב אפריקה, "אל-זלאקה" ו"אל-אנדלוס", ובה, לצד הבעת תנחומים למשפחות הנרצחים וקריאה למוסלמים לנטוש את ארצות המערב ולשוב לארצות האסלאם, קריאה לנקום בניו זילנד. לפי ההודעה, אל-קאעדה במגרב לא יניח למתקפה זו, שהיא חלק מהמלחמה שמובילים "הצלבנים" נגד האסלאם, לעבור ללא תגובה: "עין תחת עין וישן תחת שן", נכתב. ההודעה כוונה ישירות גם לימין הקיצוני: "אנו מסיתים את בני הנוער הנלהבים של האומה [המוסלמית] ואנשיה להיות זאבים בודדים ולא להתייעץ עם איש" כדי לפגוע ב"ראשי הימין הקיצוני הצלבני" ואף ב"כל מי שברך על הפעולה הפחדנית הזאת, בין אם במדיה חברתית, בערוצי לוויין או בצורות תקשורת אחרות".⁵ בנוסף, נכתב בהודעה כי על המוסלמים להישמר מפני מתקפות נוספות ולהגן על עצמם מפני אלו המבקשים לתקוף אותם ואת מסגדיהם.

לצד תגובות הגינוי והאיום מטעם שלוחות אל קאעדה, הופצה הודעה רשמית מטעם המפקדה המרכזית של הארגון באמצעות זרוע המדיה "אל-סחאב", הקוראת, אף היא, למוסלמים לנקום את דמם של הנרצחים בניו זילנד, ולפגוע "באמריקאים, בציונים ובעיקר בצלבנים הקיצוניים." בראיית אל קאעדה, יש להגביל את הנקמה באופן הבא: "תחקו את הגיבורים מהקרב של 'שרלי הבדו' ותפגעו בלוחמים הצלבנים, בסיסיהם ומרכזיהם הקהילתיים," בהתייחסם למתקפת הירי שהתרחשה בינואר 2015 במשרדי המגזין הסאטירי "שרלי הבדו" שבפריז על רקע פרסום קריקטורות הלועגות לנביא מוחמד ולאסלאם, אך "לא בכנסיות שלהם ובמקומות התפילה שלהם." זאת במטרה להוכיח לעולם כי אל-קאעדה ותומכיו אינם יורדים לדרגתו של המפגע מניו-זילנד.⁶ ייתכן כי בכך גם חבוי מסר שנועד להבדיל את אל-קאעדה מארגון דאע"ש, שידוע כמי שאינו נמנע מלפגוע במרכזי דת לא-מוסלמים.

"אנו ננקום בעבור השהידים ובעבור הפשעים שלכם נגד המוסלמים," מתוך פרסום שהופץ בערוץ הטלגרם "אל-תקווא"

חמוש באקדח עם משתיק קול בצירוף הכיתוב "אנו ננקום בעבור השהידים ובעבור הפשעים שלכם נגד המוסלמים" (ראו תמונה), שלוותה בתיוג "#טבח ניו זילנד".⁸ תמונה נוספת שפורסמה בידי תומכי דאע"ש הציגה רובה מסוג קלצ'ניקוב שעל גביו כתוביות בערבית – אנלוגיה נגדית לתצלומי הרובים של טרנט – ועל גבו נכתב "נחזיר לכם בקרוב", "אין חסינות לאף אחד, התגובה תגיע", ו"הבאתם על עצמכם את הגיהנום", לצד איומים נוספים.

איומים ישירים ותקיפים התקבלו גם מטעם תומכי דאע"ש בשלל ערוצי המדיה המזוהים עם הארגון. כך, לדוגמה, נכתב באחת התגובות בערוץ טלגרם בשם "התאספות תומכי הח'ליפות האסלאמית": "הו, נוצרים, אנו ננקום על מה שקרה למוסלמים בניו זילנד",⁷ ובערוץ אחר בשם "המאמינים בתוך הח'ליפות" נכתב "ניו זילנד - את הבאה בתור." בתמונה שהופצה ערב הטבח על ידי זרוע מדיה לא-רשמית של דאע"ש בטלגרם בשם "אל-תקווא" (האדיקות) הוצג רעול פנים

חמוש באקדח עם משתיק קול בצירוף הכיתוב "אנו ננקום בעבור השהידים ובעבור הפשעים שלכם נגד המוסלמים" (ראו תמונה), שלוותה

דאע"ש בחר להגיב גם באופן רשמי, ובקטע אודיו שהופץ מטעם הארגון נשמע קולו של הדובר אבו חסן אל-מהאג'ר הקורא למוסלמים לנקום בניו זילנד.⁹

לאורך שלל התגובות הרשמיות והלא רשמיות שהפיצו ארגונים וקבוצות ג'יהאדיסטים, בולטת הקריאה לנקמה בניו זילנד, שהפכה כעת ליעד פוטנציאלי וסימבולי למתקפות טרור, כאשר מימוש הנקמה עשוי להיתפס כמהלך מכובד ולזכות את מבצעיו בתהילה. מתקפת הירי משחקת לידיהם של הקיצוניים משני צדי המתרס – בעיני הימין הקיצוני, תגובות הג'יהאדיסטים והאיומים שהשמיעו מאששים את הטענות בדבר האיום האסלאמי על המערב, בשעה שעבור הג'יהאדיסטים יש בכך משום תירוץ נוסף לפגע בארצות "הכופרים" והוכחה לזדוניותם של בני המערב. בשעה שהאיומים מטעם הארגונים והקבוצות הג'יהאדיסטיות נלקחים במלוא הרצינות בניו זילנד, החשש המידי הוא מהיענות של מוסלמים בודדים לקריאות לנקמה שיובילו להתפרצות של מתקפות טרור ספונטניות במתווה של "זאב בודד", באופן דומה לאירועים שהתרחשו ביבשת אירופה בשנים האחרונות.

ארדואן שלף את קלף הדת כדי להשיג ניצחון בקלפי, אך הפעם ללא הצלחה

ד"ר חי איתן כהן ינרוג'ק

ב-31 במרץ התקיימו בטורקיה הבחירות לרשויות המקומיות שהסתיימו במפלה למחנה הלאומני שבראשו עומד נשיא טורקיה רג'פ טאיפ ארדואן, שאיבד את השליטה בערים אנקרה ואיסטנבול. חשיבותן של הבחירות המקומיות רבה משום שבתפיסה הרווחת במדינה מדובר במדגם מייצג של הבחירות הכלליות לפרלמנט ולנשיאות. בשל כך התמקדו הקמפיינים של המפלגות בסוגיות מדיניות ובהן כלכלה, דת וביטחון, במקום בסוגיות מקומיות הנוגעות למועצות האזוריות ולעיריות. בשעה שהמשבר הכלכלי תפס את עיקר תשומת הלב הציבורית, התקיימה בטורקיה הפגנה לציון יום האישה הבינלאומי שהפכה לעימות אלים בין כוחות הביטחון לנשים הפמיניסטיות שהואשמו מאוחר יותר בחוסר כבוד לאסלאם. ארדואן ניצל תפנית זו וקיסר אותה לאירועים בינלאומיים בעלי אופי דתי שהתרחשו בסמיכות וכללו את המהומות בהר הבית שבירושלים והפיגוע במסגד בניו זילנד, במטרה להסיט את השיח הציבורי לסוגיה הדתית.

המפלגה השלטת בראשות ארדואן, מפלגת הצדק והפיתוח (AKP), כרתה ב-2015 ברית עם מפלגת התנועה הלאומית (MHP) של הלאומנים הטורקים. מן העבר השני של הקשת הפוליטית בטורקיה ישנו המחנה החילוני-לאומי הכולל את המפלגה החילונית הטורקית, "מפלגת העם הרפובליקנית", שחברה ל"המפלגה הטובה", שהתפצלה מתוך ה-MHP. בתווך ישנה המפלגה הכורדית, "מפלגת העמים הדמוקרטית" (HDP), שסובלת מנידוי מצד המפלגות משני צידי המתרס, וזאת על אף שמצעה קרוב יותר למחנה החילוני-לאומי. קרבה אידיאולוגית זו לצד העובדה כי המפלגה הכורדית נמנעה מלהכריז על מועמדים מטעמה לבחירות המקומיות במחוזות השונים, בהם איסטנבול ואנקרה, מרמזות על התמיכה השקטה של הכורדים במחנה המתנגדים לארדואן. נקודה זו עומדת לרועץ בעיני גולשים המזוהים עם ארדואן שהאשימו את המפלגות היריבות בשיתוף פעולה עם ה"מחבלים הבדלניים", קרי הקבוצה המזוינת הכורדית, "מפלגת הפועלים של כורדיסטן" (ה-PKK). על הרקע הזה טענו הגולשים כי מדובר במערכת בחירות "גורלית" לקיומה של טורקיה.¹⁰ גולשים המזדהים עם המחנה החילוני-לאומי דחו טענה זו והצביעו על "פחד מכישלון" של ה-

AKP בבחירות המקומיות, ובמיוחד בבירה אנקרה.¹¹

ההיסטוריה של הפוליטיקה הטורקית מלמדת כי המפלגה שזוכה בבחירות בערים הגדולות צפויה על פי רוב להכריז על ניצחונה גם בבחירות הכלליות. ארדואן שמודע לתופעה זו, עשה כל שביכולתו כדי למנוע את תבוסת מפלגתו בבחירות המקומיות. הוא הורה לעיריות שונות שנמצאו תחת שליטת מפלגתו, בדגש

על איסטנבול ואנקרה, להקים דוכנים לממכר פירות וירקות במחירים מסובסדים על מנת לבלום את עליית המחירים בשוק, וזאת במטרה לרכז את הביקורת הציבורית הגוברת נגד ממשלתו לנוכח המצב הכלכלי הרעוע שבו נתונה טורקיה.¹² הלכה למעשה, המשיכו גולשים המזדהים עם האופוזיציה להאשים את הממשלה במשבר הכלכלי והפיצו תצלומים המתעדים תורים ארוכים בדוכנים שהוקמו בהוראת ארדואן, במטרה להדגיש את העוני ההולך וגדל בטורקיה.¹³ גולשים תומכי ארדואן שיבחו את המהלך והצביעו על המתקפה הכלכלית שמנהלים גורמים חיצוניים נגד טורקיה, ובפרט המערב ונשיא ארצות הברית דונלד טראמפ, כגורם העיקרי למשבר הכלכלי,¹⁴ תוך שהאשימו את מפלגות האופוזיציה בשיתוף פעולה עם גורמים אלה.¹⁵

תצלום שהופץ בטוויטר על ידי גולשים איסלאמיסטים על רקע הפגנת הנשים הפמיניסטיות בסמוך לכיכר תקסים ביום האישה הבינלאומי

האירוע שהביא לתפנית בשיח הציבורי לקראת הבחירות המקומיות היה פעילות המחאה שקיימו תנועות פמיניסטיות ביום האישה הבינלאומי בסמוך לכיכר תקסים שבאיסטנבול. כבכל שנה, הוגבלה המחאה למדרחוב איסתיקלאל, לאחר שהכניסה לכיכר תקסים נאסרה על ידי המשטרה (בשל רגישות המקום מאז אירועי גזי פארק ב-2013). הנשים המוחות התעקשו להיכנס לכיכר ונתקלו

בהתנגדות תקיפה מצד המשטרה שהשתמשה נגדן באמצעים לפיזור הפגנות אשר הסלימה את העימות. התקרית תועדה והופצה ברשתות החברתיות והובילה לביקורת נוקבת מצד גולשים איסלאמיסטים שטענו שהנשים לא כיבדו את הקריאה לתפילה שנשמעה מאתר הבנייה של המסגד החדש שבכיכר תקסים, וזאת על אף שבניית המסגד טרם הושלמה והמבנה עוד לא נפתח לתפילות.¹⁶ בתוך זמן קצר הפך הסרטון לויראלי ופוליטיקאים רבים, ובראשם ארדואן, ניצלו את ההזדמנות להסיט את הדיון הציבורי לנושא הדתי. הנשיא גינה את התנהלות הנשים וטען שהן לא מכבדות את האסלאם. גולשים תומכי ארדואן אימצו את עמדתו, כינו את הנשים "כופרות" והפיצו תמונות של דגלי טורקיה על רקע צריחי המסגד במטרה להעביר את המסר כי אף אחד אינו רשאי להשתיק את הקריאה לתפילה (ראו תמונה).¹⁷ הגולשות הפמיניסטיות דחו את טענות האסלאמיסטים והאשימו את המשטרה בכך שבעצמה לא כיבדה את הקריאה לתפילה.¹⁸

במהלך קמפיין הבחירות המשיך ארדואן להיצמד לנושאים דתיים. ביטוי לכך התקבל בביקורת שהשמיע ארדואן כלפי ישראל לנוכח התנהלותה מול המהומות שפרצו בהר הבית בירושלים, ובפרט כלפי כוחות הביטחון הישראליים שלא כיבדו את כללי העלייה להר ונכנסו למסגדים עם נעליהם. ואולם, האירוע שהטיב להותיר את הנושא הדתי בכותרות היה מתקפת הירי בשני המסגדים בקרייטצ'רץ' שבניו זילנד שהתחוללה ב-15 במרץ על ידי איש ימין קיצוני, שבמהלכה נרצחו 50 בני אדם. האירוע זעזע טורקים רבים וסרטונים ותמונות מהמתקפה הציפו את הרשתות הטורקיות. בנוסף, הפיצו הגולשים את המסרים האנטי-אסלאמיים ואנטי-טורקיים שהופיעו על גבי הרובה שבאמצעותו טבח המחבל במתפללים. אלה כללו את השם מילוש אוביליץ', שהרג את הסולטן העוסמאני מוראט ה-I בשדה הקרב ב-1389; "טורקופאגו" (הלקוח מהשפה היוונית ופירושו "אוכל הטורקים"), כינוי שניתן ללוחם יווני שהצטיין בהרג טורקים במלחמת העצמאות של יוון; והשנה "1683" שבה נערך "קרב וינה" שבו ניצחו כוחות נוצריים את העוסמאנים שצרו על העיר. הגולשים הפיצו גם את המנשר שפרסם המחבל, טרם צאתו למתקפה, ובו הציע לטורקים לעזוב את שטחי מדינתם המצויה ביבשת האירופאית, שגרם לזעם בקרב הציבור הטורקי. גולשים רבים טענו כי הזיכרון הקולקטיבי של "הצלבנים" אודות התבוסה לעוסמאנים נותר כשהיה, והוא שמתחזק את שאיפתם "לשחרר את קונסטנטינופול".¹⁹ מיעוט מקרב הגולשים אף שיתף קריקטורה שנויה במחלוקת שהופיעה בעיתון האיסלאמיסטי "Misvak" ובה נראה רובה עם מסרים אסלאמיסטים המזכירים את ניצחונות האסלאם על נצרות, ובכלל זה רמיזה לביצוע השואה הארמנית מ-1915 בקנה הרובה, שזכה לגינוי נרחב מצד גולשים משני קצוות הפוליטיקה הטורקית.²⁰

הסיכוי לתבוסת ארדואן בבחירות המקומיות בבירה אנקרה אילץ אותו להתמקד בסוגיות כבדות משקל כדת, ולהפיל את האחריות למשבר הכלכלי בטורקיה על גורמים חיצוניים עוינים, במקום להתמקד בנושאים הקשורים לרשויות המקומיות. תופעה זו באה לידי ביטוי גם ברשתות החברתיות כאשר ארדואן ואנשיו מצטיירים כמי שמובילים את השיח הציבורי, בשעה שהאופוזיציה מוצאת את עצמה בצד המגיב. ואולם, את התפנית העיקרית בהלך הרוח הציבורי יש לזקוף לאופן שבו עשה ארדואן שימוש בתכנים כוזבים לצורכי תעמולה, בהתייחסו לתקרית שאירעה במחאת הנשים. חרף המאמצים הניכרים, ניכר כי אסטרטגיה זו לא צלחה נוכח המפלה שספג מחנה ארדואן בבחירות המקומיות בערים איסטנבול ואנקרה, שעברה לראשונה מאז 1994 לידי המחנה החילוני. דומה כי הפעם המשבר הכלכלי המחרף גבר על הטיעון הדתי, שאותו רגיל ארדואן לשלוף בעתות מצוקה כאמצעי להסתת תשומת הלב הציבורית מענייני השעה, וכי לראשונה מזה שנים קיים סיכוי אמיתי להחלפת שלטונו של הנשיא ארדואן.

"אנו רוצים לחיות" – המרי העממי ברצועת עזה בראי הרשתות החברתיות

ד"ר מיכאל ברק

ב-14 במרץ פרצו במפתיע מהומות שנמשכו מספר ימים במוקדים שונים ברצועת עזה במחאה על יוקר המחיה ובדרישה מהנהגת חמאס להפחית את גובה המסים. לפני שהמחאה הנדירה למדי הזו דוכאה באלימות על ידי כוחות הביטחון של חמאס, היא הספיקה לגלוש גם אל הרשתות החברתיות. ברשתות ביטאו צעירים וצעירות בעזה את תחושת המיאוס שלהם משלטון חמאס וביטאו נחישות לשנות את המציאות הקשה על ידי המשך הפגנות. גל המחאה זוכה לתמיכה ולעידוד מצד יריבי חמאס, ובראשם אנשי פת"ח ותומכי הרשות הפלסטינית (הרש"פ), ואף מצד אזרחים במצרים והמפרציות. חמאס מתקשה להתמודד עם המחאה מבית ועסוקה בעיקר בשיח אפולוגטי ובהאשמת גורמים זרים, ובראשם הרש"פ, באחריות למהומות.

המחאה העממית בעזה הינה במידה רבה תולדה של המצוקה הכלכלית החריפה הנמשכת זה כמה שנים ברצועה. בין ביטוייה, שיעור אבטלה גבוה של צעירים העומד על כ-52%, המדרבן רבים מהם לניסיונות הגירה; שיעור עוני גבוה, כאשר כ-60% מתושבי עזה נמצאים מתחת לקו העוני; והיעדר בטחון תזונתי לכמחצית מהתושבים. זאת לצד שלל תחלואים חברתיים ובהם עלייה בהיקף המכורים לסמים המוערך ב-200 אלף ובשיעור הפשיעה, המעידים על המשבר הכלכלי-החברתי העמוק שבו מצויה עזה.²¹ בין הגורמים התורמים לכך ניתן למנות את הסגר שמטילות ישראל ומצרים על הרצועה מאז 2007, בעקבות השתלטות חמאס בכוח על הרצועה ואי-כיבוד ההסכמים שנחתמו בין הרש"פ לישראל ולמצרים; החלטת ארצות-הברית לקצץ יותר מ-200 מיליון דולר בתקציב הסיוע לעזה בספטמבר 2018; ומאמציה של הרש"פ להחליש את הנהגת חמאס באמצעות קיצוץ המשכורות של פקידות הרש"פ בעזה וקיצוץ המימון לתשלום חשבון החשמל של הרצועה. ואולם, מה שהיה לזרז העיקרי לפרוץ המחאות העממיות הוא החלטתה של הנהגת חמאס בתחילת מרץ לגבות מס על יבוא מוצרי בסיס לעזה.

"אנו רוצים לחיות בעזה בכבוד", מתוך

טוויטר

המחאה פרצה במחנה ג'באליה ובדיר אל-בלח בצפון עזה והתפשטה לעבר חאן יונס שבדרומה. היקף המשתתפים בה נאמד במספר אלפים. תושבים מעזה, ובהם תומכי פת"ח, קראו להמשיך במחאות גם בימים הבאים, חרף מאמצי הדיכוי הקשים של כוחות הביטחון של חמאס שכללו ירי חי לעבר המפגינים ומעצר של כ-700 מתוכם. במקביל, התפשטה המחאה למרחב הרשתי ובין התיוגים הבולטים שהופצו במסגרתה: "אנו רוצים לחיות" ו"מהפכת הרעבים", בצירוף תמונה של אגרוף קמוץ.²² קבוצת אקטיביסטים מעזה בשם "חראכ אל-כראמה" (תנועת הכבוד) המגדירה עצמה כ"תנועה של צעירים למען חופש הביטוי בעזה" בלטה בהעלאה ובהפצה נרחבת של חומרי הסברה בגנות חמאס ברשתות, ובהם סרטונים ותמונות שתעדו את הדיכוי האלים שהפעילו מנגנוני הביטחון של

חמאס כלפי המפגינים ואת פציעותיהם. חלק מהחומרים הופצו גם באנגלית כדי למשוך את תשומת לב הקהילה הבינלאומית לדיקטטורה ולאלימות שמשליטה חמאס ברצועה. הקבוצה אף עודדה את התושבים שנפגעו מידי חמאס "לתעד את כל הפשעים של מיליציות חמאס ולשלוח את התיעוד ללשכת התובע בבית הדין לפשעים בינלאומיים" לכתובת אימייל ספציפית.²³

במסגרת המחאה הרשתית העלו הגולשים סרטונים ובהם תיעוד סיפורים אישיים של תושבים מעזה על החיים הקשים תחת הנהגת חמאס. באחד הסרטונים נראה אדם בעל מוגבלות פיזית שסיפר בדמעות כי כל שהוא מבקש הוא לקבל פת לחם לו ולהוריו החולים.²⁴ בסרטון אחר סיפרה צעירה כי החיים ברצועה הפכו לבלתי נסבלים, ההשכלה הגבוהה הפכה למותרות וספסלי הלימודים נותרים לרוב ריקים מכיוון שצעירים וצעירות נאלצים לעבוד לאורך כל היום בכדי לכלכל עצמם, מה גם שיש חוסר משווע במשרות.²⁵ סטודנט מעזה הלומד בלונדון ציין כי ל-90% מתושבי עזה אין מה לאכול בעקבות המצב הקשה הנמשך למעלה משש שנים, בעוד ש-10% הנותרים, הכוללים את הנהגות חמאס ופלגים אחרים, נהנים מ"סיר הבשר". לדבריו, "אין לה [לחמאס] מושג כיצד לשנות את המצב בעזה", וכי עד כה הנהגת חמאס סיבכה את עזה

בשלוש מלחמות עם ישראל שרק דרדרו את תושביה מהפח אל הפחת. הלה הדגיש כי הוא איננו מאמין לתיאוריות הקונספירציה של חמאס הגורסות שישראל והרש"פ אחראיות למצב ברצועה, וציין כי הנשק של חמאס איננו נשק של כבוד מכיוון שהוא, לדבריו, "היחיד בהיסטוריה הפלסטינית שהופנה נגד בני העם הפלסטיני".²⁶ גולשים אחרים פרסמו בחשבונות הפייסבוק שלהם רשימה של שמות חבריהם שנעצרו בידי חמאס בכדי להפעיל לחץ לשחרורם. כך לדוגמה השיק גולש מעזה המתגורר כיום בדוחא תיוג בשם "איפה עאמר" על שם אחיו העיתונאי שנעצר בידי חמאס.²⁷

תומכי פת"ח ברצועה ומחוצה לה ריכזו מאמץ לשלהב את הרוחות. ב-17 במרץ פורסם סרטון ובו קרא רעול פנים לתושבי עזה לצאת במחאה עממית לא אלימה בתאריכים 20-21.²⁸ תומכי פת"ח אף ציינו כי "המופתי" של חמאס, השיח' יונס אל-אסטל, התיר את דמם של המפגינים בטענה כי חל איסור הלכתי למרוד בהנהגת חמאס ומי שמפר אותו נחשב לכופר, הממחיש את הבחירה של חמאס להתעלם ממצוקות העם הפלסטיני ולדכא כל גורם המאיים על התנועה.²⁹ גם בהנהגת הרש"פ מחו על הדיכוי האכזרי שנקט חמאס. ב-19 במרץ שידרה הרש"פ בפייסבוק מסיבת עיתונאים שבה השתתפו אנשי דת מוסלמים, נוצרים ושומרונים שגיננו את חמאס ואיימו להתערב, וזאת מבלי שפירטו כיצד ההתערבות תבוא לידי ביטוי. ואולם, גולשים רבים בגדה וברצועה פקפקו במידת הרצינות של רש"פ לסייע לתושבי עזה וטענו כי היא מספסרת בדמם למטרות פוליטיות מבלי שהיא מתחשבת בטובתם, כפי שמתבטא הדבר במעורבותה בהידוק המצור על עזה. גולשים אחרים הביעו חשש שהתבטאויות אלה עשויות להוביל להתנגשות דמים בין פת"ח לחמאס. אחד מהם אף הציע להזמין כוח בינלאומי שיבטיח את בטחון תושבי עזה.³⁰

בשיח הרשתי בלטו גם קולות גינוי של גולשים מהמפרץ וממצרים. גולשים סעודים רבים השתתפו בתיוג בשם "חמאס רוצחת את תושבי עזה" ובו תיארו את ההסלמה בעזה כ"אביב הערבי של עזה" ואת הנהגת חמאס ככנופיה צמאת דם הפועלת בשירותה של איראן ואיננה בוחלת בהרג נשים וילדים.³¹ עבד אל-ח'אלק עבדאללה, יועצו של שליט אבו דאבי, כתב בחשבון הטוויטר שלו: "האם תנועת חמאס הפכה לממשלת כיבוש ברצועת עזה[?]. הגיע הזמן לשחרר את עזה מהכיבוש, הדיכוי והאכזריות של חמאס."³² גולש סעודי כתב: "תודה לאל שירושלים נמצאת בידי הציונים ולא בידי הערסים של חמאס [...] מי ייתן ועזה תשחרר מידי חמאס."³³ גולשים מצרים האשימו את אמצעי התקשורת של טורקיה וקטר בצביעות נוכח היעדר סיקור תקשורתי של המרי העממי בעזה. היו אף גולשים שקראו למצרים להתערב צבאית בנעשה בעזה כדי לשמור על שלום התושבים.³⁴

כרוז של חמאס ובו התנצלות על הפגיעה בתושבי עזה,

מתוך טוויטר

בתגובה למחאה בשטח וברשתות השיקה חמאס קמפיין הסברה שכלל הודעת התנצלות בפני המפגינים שנפצעו וקריאה למנגנוני הביטחון להקפיד על שמירת זכויות התושבים. כמו כן, הדגישה חמאס כי היא עושה את כל המאמצים כדי לספק לתושבים את אמצעי הקיום הנדרשים ומבקשת לשמור על שלומם.³⁵ ב-19 במרץ הפיצה חמאס ברשתות כרוז ובו האשימה את "הרשות של רמאללה ומנגנוני הביטחון שלה" הזוכים לתמיכה בינלאומית, בבחישה בענייניה של עזה ובהסתה למרי נגד הנהגת חמאס. לדבריה, הרש"פ היא האחראית המרכזית לבעיות העוני והאבטלה בעזה נוכח תמיכתה בסגר ובניצול הפוליטי המחפיר של צרכי העניים והמובטלים.³⁶

גם אם נדמה שההפגנות נגד הנהגת חמאס בעזה רוסנו ברמת השטח, הרי שבמרחב הרשתי ממשיך להתנהל שיח מחאה גובר. צעירי עזה מעזים לחשוף תחושות מיאוס, ייאוש ואכזבה עמוקה מדרכה של הנהגת חמאס. לשיטתם, האחרונה פשטה את הרגל מכל הבחינות, לרבות מהבחינה המוסרית בעקבות הפעלת כוח נגד בני עמה. אמנם בשיח הרשתי קיימות מעורבות של שחקנים חיצוניים דוגמת פעילי פת"ח, אך ניכר שמדובר במחאה עממית אותנטית שפעיליה קצו במציאות הקיימת והם נכונים להרחיב בשנית את מעגל המחאה לרמת השטח. תגובת הנהגת חמאס מתאפיינת בחוסר אונים ובחשש עמוק לאובדן בסיס התמיכה העממי שלה, שעלול להובילה לחפש אחר דרכים להסטת המחאה מבית לעבר אויב מחוץ, ובפרט לעבר ישראל.

- 1 "Statement of Islamic Emirate Concerning Attack on Two Mosques in New Zealand", [Alemara-English](#), March 15, 2019. Last accessed 17 March 2019.
- 2 [Gazwa](#), March 15, 2019. ["মসজিদে ক্রুসেডার শত্রুদের হামলার তীব্র নিন্দা জানিয়ে বিবৃতি দিয়েছে আফগানী ও পাকিস্তানী তালেবান"](#) Last accessed 17 March, 2019.
- 3 Nabir Khan, ["Christchurch shooting, 'atmosphere of insecurity' sparks Bangladeshi safety warning,"](#) [ABC News](#), 20 March 2019. Available at
- 4 ["تعزية وتوصية في مؤتمر صحفي خاص بمجزرة المساجد في نيوزيلندا"](#), [Shahada News](#), 15 במרץ, 2019. כניסה אחרונה ב-17 במרץ, 2019.
- 5 ההודעה פורסמה במספר ערוצי טלגרם המזוהים עם אל-קאעדה, ובהם: [@Thecubofunification/390](#), Telegram.com. Last accessed 20 March 2019.
- 6 ["بيان من القيادة العامة: فلنتكلنا أمهاتنا إن لم نتنصر لدماء المصلين"](#), [Alshahabmedia](#), 24 מארס, 2019. כניסה אחרונה ב-24 מארס, 2019.
- 7 [تجمع الأنصار دولة الخلافة 4](#), Telegram.com, n.d. Last accessed 20 March 2019
- 8 [@AlTaqwa12](#), Telegram.com, 15 March 2019. Last accessed 17 March 2019.
- 9 ["ISIS revenge threat taken seriously: NZ PM"](#), [9 News](#), 20 March 2019.
- 10 [@asesgece](#), Twitter.com, 9 January 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 11 [@silwerblu](#), Twitter.com, 28 January 2019 Last accessed 25 March 2019.
- 12 ["Fiyatı yükselen ürün tanzim satışa girecek"](#), [Hürriyet](#), 14 March, 2019.
- 13 [@mehmetozero1](#), Twitter.com, 12 February 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 14 [@malikejder_eha](#), Twitter.com, 12 February 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 15 [@Okyanus00](#), Twitter.com, 4 March 2019. Last accessed 27 March 2019.
- 16 [@onurumkaplan](#), Twitter.com, 9 March 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 17 [@oguzhanmuttlu](#), Twitter.com, 9 March 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 18 [@leblebi_demir](#), Twitter.com, 10 March 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 19 [@baymsk](#), Twitter.com, 15 March 2019. Last accessed 27 March 2019.
- 20 [@IllAntareSill](#), Twitter.com, 16 March 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 21 ["Gaza Strip: Hamas facing growing pushback"](#), [DW](#), 25 Mar 2019; ["The human cost of the drug crisis sweeping Gaza"](#), [Arab News](#), 13 Jan 2019.
- 22 [#بیدنا نعیس; #ثورة الجیاع; 6או 6: #الترنس یجمعنا; #غزة تنتفض](#)
- 23 [@7Alkaramah](#), Twitter.com, 19 Mar 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 24 [@www.asmaie.tk](#), Facebook, 19 Mar 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 25 [@PalestinianRamallah](#), Facebook.com, 18 Mar 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 26 [@ahmedjyounis](#), Facebook.com, 21 Mar 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 27 [@israa.elbuhaisi.9](#), Facebook.com, 16 Mar 2019; [@baloushaa](#), Facebook.com, 20 Mar 2019; [@mona.khader.5099](#) Facebook.com, 16 Mar 2019. Last accessed 25 March 2019;
- 28 [#وین_عامر](#), Facebook.com, 17 March 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 29 [@sh_shpepa](#), Twitter.com, 17 March 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 30 [@PalestinianRamallah](#), Facebook.com, 15 March 2019; [@PalestineTv](#), Facebook.com, 19 March 2019. Last accessed 25 March 2019.
- 31 [#حماس تقتل اهل غزة](#)
- 32 [@Abdulkhaleq_UAE](#), Twitter.com, 20 March 2019. Last accessed 25 March 2019.

, Twitter.com, 21 March 2019. Last accessed 25 March 2019. [@wDzP4cuO4vhkOeK](#)³³
, Twitter.com, 15 March 2019. Last accessed 25 March 2019. [@sarafahmmy](#)³⁴
Twitter.com, 19 March 2019. Last accessed 25 March 2019. [@MOHAMMEDDDAYA1,](#)³⁵
, Twitter.com, [@DAIhabbash](#) 19 March 2019. Last accessed 25 March 2019.³⁶